पञ्चमः पाठः

संसारमोहः

एकदा भगवान् नृसिंहः स्वस्य प्रियं भक्तं प्रह्लादम् अवदत्- '-किमपि वरं याचस्व' इति। तदा प्रह्लादः उक्तवान्- "भगवन्! संसारस्य एतान् दीनदुःखिनः जीवान् त्यक्त्वा अहम् एकाकी मुक्तः भवितुं न इच्छामि। कृपया भवान् एतान् सर्वान् अपि जीवान् स्वीकृत्य वैकुण्ठं प्रति गमनाय अनुमतिं ददातु" इति।

भगवान् अवदत्- ये गन्तुं न इच्छन्ति तान् सर्वान् अपि जीवान् बलपूर्वकं वैकुण्ठं कथं नयेत् भवान् ?

प्रह्लादः अवदत्- ईदृशः को भविष्यति यो वैकुण्ठं गन्तुं न इच्छेत् ? तर्हि त्वमेव सर्वान् पृष्ट्वा ये वैकुण्ठं गन्तुम् इच्छन्ति तान् स्वीकृत्य आगच्छ इति असूचयत् देवः। ततः प्रह्लादः प्रच्छनार्थं गतवान्।

ब्राह्मणाः उक्तवन्तः- इदानीं यजमानस्य यागः करणीयः अस्ति। किञ्च पुत्रः गुरुकुलं गतवान् अस्ति, यदा सः गुरुकुलतः आगमिष्यति तदा विवाहः कारणीयः अस्ति। अतः वयम् इदानीं वैकुण्ठं गन्तुं न अभिलषामः इति।

परिव्राजकाः उक्तवन्तः- वयं तु मुक्ताः एव स्मः। किन्तु शिष्याणां तत्वज्ञानं न जातम् अस्ति। अतः ते उपदेष्टव्या सन्ति अस्माभिः इति। एवम् एव राजानः राज्यस्य विषये, वणिजः वाणिज्यविषये, सेवकाः गृहविषये च उक्तवन्तः। पशु-पक्षिणः अपि स्वस्य परिवारपोषणे रताः आसन्। एवं सर्वे अपि प्राणिनः प्रह्लादेन सह वैकुण्ठं प्रति गमनं तिरस्कृतवन्तः। यद्यपि वैकुण्ठं सर्वेऽपि इच्छन्ति स्म एव, तथापि झटिति गमनाय कोऽपि उद्युक्तः न आसीत्। प्रह्लादः अन्ते एकस्य वराहस्य समीपं गतवान्। तदा वराहः अपृच्छत्- वैकुण्ठे किम् अस्ति? इति। प्रह्लादः अवदत्- तत्र अनन्तः आनन्दः अस्ति इति।

वराहः पुनः अपृच्छत्- मम भार्यां पृच्छतु, अहं तु एकाकी गन्तुं न इच्छामि।

तदा प्रह्लादः अवदत्- तर्हि तान् बालकान् च आदाय चलतु।

वराहस्य पत्नी वैकुण्ठगमनप्रस्तावं श्रुत्वा पृष्टवती- किं तत्र अस्माभिः भोजनं प्राप्यते ?

प्रह्लादः अवदत्- तत्र तु बुभुक्षा एव न भवति। अतः भोजनस्य समस्या नास्ति तत्र। तदा सूकरी अवदत्- यत्र बुभुक्षा न भवति तत्र गत्वा वयं रुग्णाः एव भवेम।

"तत्र कोऽपि कदापि रुग्णः न भवति" इति विवृतवान् प्रह्लादः।

तदा सूकरी दृढस्वरेण अवदत्- यत्र अस्माभिः भोजनं न प्राप्येत तं देशं वयं गन्तुं न इच्छामः"।

प्रह्लादः निराशतां प्राप्य भगवतः समीपं गत्वा उक्तवान्- भगवन्! सर्वेऽपि प्राणिनः स्वस्य एव कौटुम्बिकव्यापारे मग्नाः सन्ति। वैकुण्ठं गन्तुं कोऽपि उद्युक्तः नास्ति"।

अभ्यासः

1. अनया कथया कः सन्देशः प्राप्यते?
2. संसारस्य मोहः कीदृशः भवति?
3. संसारस्य मोहः कथं वैकुण्ठस्य मार्गेऽपि बाधकः अस्ति?

★★★